

REITER LÁSZLÓ ÉS AZ AMICUS KIADÓ

Abban a színes körképben, amelyet az 1920-as évek hazai bibliofil könyvkiadása elénk tár, tartalmi és formai tekintetben egyaránt az *Amicus* könyvkiadó a legizgatóbb jelenség. Alapítója *Reiter László*, a kiváló bibliofil gyűjtő 1920-ban hozta létre kiadvállalatát, közvetlenül a Magyar Bibliophil Társaság megalapítása előtt. A Társaságnak kezdetétől fogva egyik vezető alakja s számos kiadványának gondozója volt.

A kiadó munkássága az 1921—1924-es években a legszámottevőbb. Ezidőben megjelent kiadványai közt első helyen kell említeni az *Ady Endre* műveiből kiadott verses és prózai válogatásokat. Akad ezek között olyan is, amely először az *Amicus*-nál látott napvilágot, mint *Ady Párisi noteszkönyve*, az *Új Hellász* (1920), vagy a *Még egyszer* (1923). E kiadványok legtöbbjéhez *Kozma Lajos* iniciáléiból, könyvdiszeiből használt fel a kiadó. Az *Adyról* szóló irodalom egyik legfontosabb alkotása, *Ady Lajos: Ady Endre* című monográfiája is az *Amicus* kiadásában jelent meg (1923). Ezek mellett jó néhány kisebb *Ady* írást is kibocsátott. E kiadványok legtöbbje finom papíron, változatos kötésekben került forgalomba. *Ady Endre: Levelek Párisból* című könyve a bőrkötéstől kezdve a papírkötésig, szinte áttekinthetetlenül sokféle változatban készült. Ezek a kiadványok erősen hozzájárultak *Ady* költészetének népszerűsítéséhez. Az igényes formai kivitel maga is utalt a tartalom komolyságára, magas színvonalára.

A kiadó ebben az időszakban jelentette meg *Füst Milán* két művét, *Az elmúlás kórusa* című verses könyvet és az *Advent* című prózai kötetet. Ez utóbbinak külön érdekessége, hogy az akkor induló, pályája kezdetén álló *Derkovits Gyula* illusztrálta. — *Füst Milán után Tersánszky J. Jenő Kakuk Marci* ifjúsága című könyve jelent meg *Fáy Dezső* remek rajzaival. Ez volt az első kötete a nevezetessé vált *Kakuk Marci* sorozatnak s *Reiter László* jó szemére vallott, hogy vállalta kiadását.

Az *Amicus* adta ki az 1920—1924 közötti időszakban *Bálint Jenő: Benedek Péter* földműves festőről a magyar „primitív” művészek egyik kiváló alakjáról szóló tanulmányát és *Lehel Ferenc Cézanne*-ről, valamint *Csontváryról* és *Gulácsyról* szóló úttörő jelentőségű könyvét. Azokban az években mégcsak kevesen méltányolták e művészeket, különösen *Csontváryt* és *Gulácsyt*, s napjainkban, amikor mindkettő szinte reneszánszát éli,

Reiter László fedélterve

Lehel Ferenc könyveit — kellő kritikával — haszonnal forgathatnánk. — Az *Amicus* fiatal, kezdő művészekről is adott ki monográfiákat, ezzel is segítve művészi fejlődésüket.

Ezeknek az éveknek egyik legszebb terméke *Keleti Arthur: Pax vobiscum* című verseskönyve *Padua* köveiről, embereiről (1923), *Fáy Dezsőnek Keleti Arthur* közreműködésével alkotott s a szöveghez hangulatos illusztrációk körképeivel. A művet *Horvát Henrik* fordításában, a magyar kiadással egyező formátumban német nyelven is kiadták. Az *Amicus* egyes kiadványait német nyelven is meg akarta jelentetni, ennek megfelelően *Klabund*, a kiváló osztrák költő megbízást kapott a székely népballadák fordítására, ami el is készült, de a kiadás elmaradt.

A magyar klasszikus irodalomból *Petőfi Sándor Szilaj Pista* és *Salgó* című elbeszélő költeményei egy kötetben jelentek meg (1920) *Babits Mihály* bevezetőjével és *Márfy Ödön* rajzaival; a *János vitéz*-t németül is kiadták (1922); 1921-ben a *Régi balladák* könyve látott napvilágot *Kozma Lajos* címlaprajzával és né-

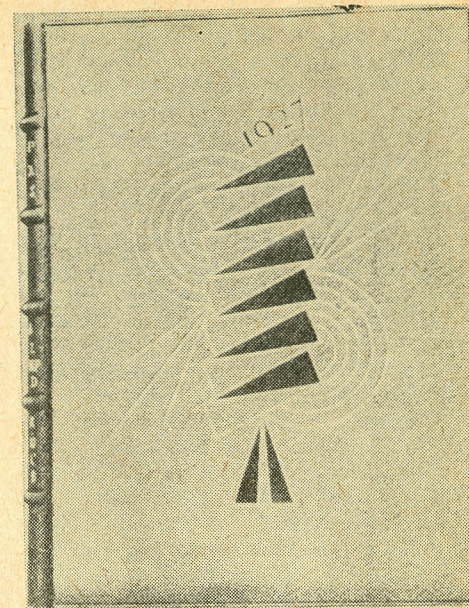
hány fába vésett, barokkosan pompázó rajzával 500 számozott példányban, amelyből 250-et *Kozma* sajátkezűleg színezett.

Mivel azokban az években magyar népköltési gyűjteményt alig lehetett kapni, a balladák kiadása hiányt is pótol.

Az *Amicus* már indulása első éveiben tervbe vette a régi külföldi irodalom ritkaság számba menő termékeinek kiadását. *Régiségek-Ritkaságok* címmel indult a sorozat *Engl-Angyal Géza* gondozásában, aki egyidőben társtulajdonosként vett részt a kiadó munkájában. Ebben a sorozatban jelent meg *Lukianos, Firenzuola, Hans Sachs, Voltaire* stb. egy-egy műve, nagy példányszámban (1400) s bibliofilek számára amatőr változatban.

1925-től kezdve ritkulnak a kiadványok. Ezek közt legjelentősebbek *Tersánszky J. Jenő: A havasi selyemfiú* és *A céda és a szűz* című regényei (tokban), valamint *Kállai Ernő: Új magyar pikurá-ja*, amely a kor forrongó művészeti irányjai és eszméi körül folyó vitákban tájékoztatta az olvasót.

1927-ben újra felfelé ível a kiadói tevékenység, ekkor főleg művészettörténeti tanulmányok jelennek meg. Ezek nagy-

Reiter László kötésterve

résben a *Magyar Művészeti Könyvtár* című sorozatban kerültek kiadásra. Emelítésre érdemes *Keleti Arthur: Az igaz irodalom Megtsufoltatása...* című *Goe-the*-ről szóló bábjátéka *Fáy Dezső* néhány csinos rajzával, művészen tipografizálva, tökéletes kivitelben, finom bordázott papíron, amelyet a giccs elleni küzdelemben ma is sikerrel lehetne előadni.

Ez utóbbi évek s egyben a kiadó egyik legszebb terméke *Benes Klára: A nevető ember* című meséskönyve volt, *Reiter László* illusztrációival. A vastag, finom, famentes papíron nyomott, kifogástalan kivitelű, egyszerű kiadás mellett 200 számozott példány is készült, hollandiai *Van Gelder* papíron, intarziás bőrkötésben. Az 1—2. példány *Reiter László* tervei szerint *Hübel* és *Denck*, a 3—4. példány *Sperling* lipcei könyvkötőnél, a többi *Kner Erzsébet* budapesti műhelyében készült. A könyv illusztrációinak fametszetes rajzait az 1—10. példányhoz mellékeltek, ezeket *Reiter László* kézzel színezte. — Az egyszerű kiadás kemény kartonkötése geometriai elemekből épült színes papírfedelet kapott, vignettás címirattal, felső élmetésszel. A könyvet *Reiter* tipografizálta, s minden vonatkozásban a leg gondosabb nyomdai kivitel biztosította számára. *Reiter László* 1930 után már alig foglalkozott

Fáy Dezső fedélrajza

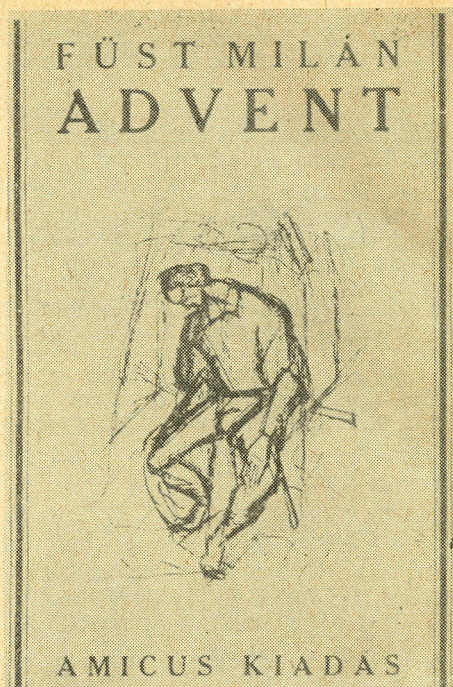
kiadással, inkább csak a kiadó nevét kölcsönözte néhány könyvhöz.

Noha az Amicus a luxuskiadványok kiadója volt, igyekezett szem előtt tartani a demokratikus követelményeket, s kiadványai legtöbbször nagyszámú készített normálváltozatokat, nem egy esetben éppen olyan gonddal, amelyet a luxuskiadványok kaptak, csak éppen kötésük volt szerényebb, de nem kevésbé művészi. Elég utalni itt *Keleti Arthur* 800 számozott példányban megjelent *Angyali üdvözlésére* (egyik legklasszikusabb példája a „tömegbibliofil” könyvnek), vagy Benes Klára A nevető ember című meséskönyvére. Az Amicus volt tudunkkal az első kiadó, amely ifjúsági könyvből bibliofil változatot készített.

A kötésekkel az Amicusnak sem volt sokkal nagyobb szerencséje, mint más bibliofil kiadóknak. A hazai modern könyvkötéstílus ezekben az években erősen függött a külföldi, főleg német mintáktól. *Hans Sachs Farsangi komédiáit* Verő Klára műhelye készítette bordázott félbőrben s a félbőr mellé a fedélre előzékpapírt adott. Ugyanígy készült Keleti Arthur Angyali üdvözlése 10 félbörkötéses példányra, Kner Erzsébet műhelyében. Kár, hogy a félbörkötés mellé adott márványpapír az idők folyamán mintázatát a legtöbb példányon elvesztette.

Reiter László könyvművészeti tevékenysége nemcsak saját kiadója könyvein érvényesült. Illusztrálta többek közt a Káldor kiadásában (1932—43) megjelent *Doktor Dolittle* könyveket és *Juhász Andor: Halló itt London* (Révai, 1934) című művét. A legtöbb Reiter-grafika a *Magyarok a kultúráért* című 1929-ben megjelent munkában található, amely később két kötetben *Magyar Művelődéstörténet* címmel, majd 3 kötetben *La Hongrie et la Civilisation* címmel jelent meg Párizsban. Fametszetű fejezetnyitó és záró díszekből, kezdőbetűkből mintegy 220-at készített, emellett még előzékpapírt, kötést és védőborítékot is tervezett. Reklámgrafikával és monogrammok tervezésével is foglalkozott.

Az Amicus külföldön is sikereket ért el. 1927-ben, a művészi könyvek firenzei kiállításán az Amicus is kitüntették. A Los Angelesben 1932-ben, a Párizsban 1937-ben rendezett kiállításokon szintén „diplome d'honneur”-t kapott. Az Amicus illetve Reiter László kiadványai szerepeltek 1932-ben a British Museum grafikai osztályának új szerzeményi kiállításán,

Derkovits Gyula rajza

Mainzban a Gutenberg Múzeum, Moszkvában pedig az állami könyvtár szerezte meg tipográfiai és grafikai alkotásait.

A két világháború között az Amicus tárta fel a bibliofil könyvkiadás és a művészi könyv kultusza terén a legszelebb lehetőségeket. Bibliofil kiadványai közül számos készült iparművészeti színvonalon. Minden ilyen változat az alkotás egy-egy újabb alkalmát biztosította a könyv művészei számára. Tipográfus, könyvkötő, illusztrátor részére úgyszólván minden példány kísérleti lehetőség s egyben alkalom ízlése, művészi képessége csillogtatására. Ugyanígy a gyűjtőknek valószínű magasiskolát jelentettek az Amicus könyvek amatőre és bibliofil változatai, mert általuk ízlésüket ellenőrizhették, csiszolhatták, fejleszthették. A különféle papírkötések, a fél-, egészvászon- és bőrkötések sokféle változata természetesen hatott a bibliofilekre, rajtuk keresztül egész könyvkultúránkra. Az Amicus szép kiadványai ma is díszei a magángyűjteményeknek éppúgy, mint azoknak a könyvtáraknak, amelyek ismerve értéküket, különös gonddal őrzik őket.

Szj Rezső